

ASÂR-I ATİKA NİZAMNÂMESİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRAS MEVZUATININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ

Dr. Ali CANTÜRK

Cite this article as:

Cantürk, Ali. (2026). Asâr-I Atıka Nizamnâmesi Bağlamında Türkiye’de Kültürel Miras Mevzuatının Tarihsel Gelişimi Ve Dönüşümü. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 9 (1) İstanbul, Türkiye, 28-37

ABSTRACT

The Historical Development and Transformation of Cultural Heritage Legislation in Turkey
in the Context of the Asâr-ı Atıka Regulation

This study aims to examine the historical development of legal regulations for the protection of cultural heritage in Turkey, taking as its starting point the Regulations on Antiquities (Asâr-ı Atıka Nizamnâmesi) enacted in the Ottoman Empire in the second half of the 19th century. First enacted in 1869 and subsequently updated with various revisions, these regulations established the foundations of modern conservation law in the Ottoman Empire by defining the basic principles regarding the definition, ownership, export, and protection of cultural assets. Within this framework, the study analyzes both the function of these regulations within their historical context and their impact on legislation developed during the Republican era.

The research examines legal regulations concerning the protection of cultural heritage from the Ottoman period to the present day from a chronological perspective. In this context, the legal process beginning with the Regulations on Antiquities is evaluated through the regulations implemented after the declaration of the Republic, the Law No. 1710 on Antiquities of 1973, and the Law No. 2863 on the Protection of Cultural and Natural Heritage of 1983. The relationship between legal continuity and transformation is discussed comparatively.

In this context, it is argued that the Asâr-ı Atıka Nizamnâmesi is not only a historical regulation but also one of the founding texts of cultural heritage law in Turkey and plays a decisive role in shaping current legislation. In this respect, the research evaluates the legal continuities and turning points regarding the protection of cultural heritage from a holistic perspective.

Keywords:

Keywords: Cultural Heritage Law, Asâr-ı Atıka Regulation, Ottoman Empire, Conservation Policies, Legal Transformation.

Submitted : 11/04/2025

Accepted : 13/06/2026

Published online : 15/06/2026

Correspondence : Ali Cantürk

E-ISSN : 2651-3714

ORCID : 0000-0002-0637-3460

Giriş

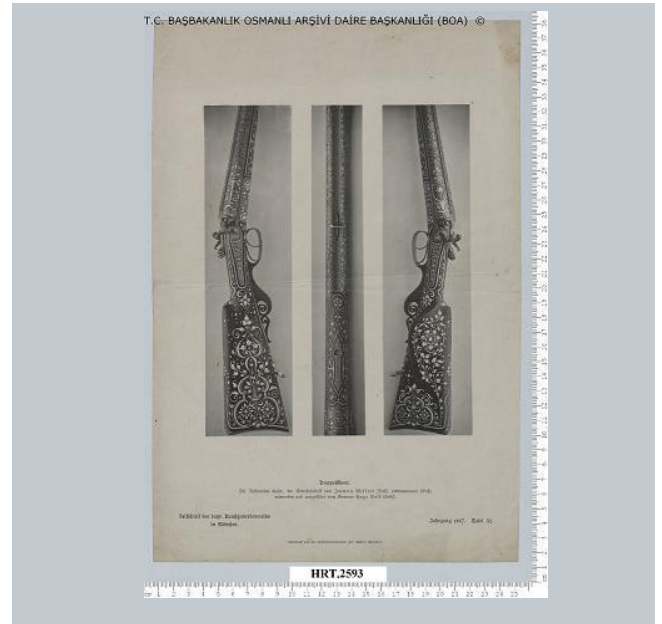
Osmanlı Devleti'nde eski eserlerin korunmasına yönelik ilk kapsamlı hukuki düzenleme, 1869 yılında yürürlüğe giren ve dönemin terminolojisiyle "Asâr-ı Atika Nizamnâmesi" olarak adlandırılan Eski Eserler Tüzüğü'dür. Bu düzenleme, kültürel mirasın korunmasına yönelik ilk sistematik girişim olarak kabul edilmektedir. Ancak söz konusu nizamnâme, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve yetersizlikler nedeniyle kısa süre içerisinde yeniden ele alınma ihtiyacı doğurmuştur. Bu süreçte Müze-i Hümâyun Müdürü Alman kökenli arkeolog Philipp Anton Dethier'in girişimleri belirleyici olmuş ve eski eserlerin daha etkin korunmasına yönelik yeni bir düzenleme hazırlanmıştır. Bu çerçevede 1874 yılında yürürlüğe giren yeni Asâr-ı Atika Nizamnâmesi ile önceki düzenleme yenilenmiştir.

Asâr-ı Atika Nizamnâmeleri'nin hazırlanmasındaki temel amaç, Osmanlı toprakları içerisindeki tarihî ve kültürel mirasın korunmasına yönelik hukuki bir çerçeve oluşturmak ve özellikle arkeolojik eserlerin kontrolsüz biçimde yurt dışına çıkarılmasını engellemektir. Bu doğrultuda yapılan düzenlemeler, kazı faaliyetlerinin denetlenmesi, bulunan eserlerin mülkiyeti ve paylaşımı gibi konuları kapsamaktadır. Söz konusu nizamnâme, 1884 yılında Müze-i Hümâyun Müdürü Osman Hamdi Bey tarafından üçüncü kez kapsamlı biçimde ele alınmış ve önemli değişikliklerle yeniden düzenlenmiştir. 1884 tarihli bu düzenleme, Osmanlı Devleti'nde kültürel mirasın korunmasına yönelik en etkili hukuki metinlerden biri olmuş ve 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'na kadar yaklaşık 89 yıl boyunca yürürlükte kalmıştır. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyıla kadar Batı'daki anlamıyla sistematik bir kültürel miras koruma anlayışının geliştiğini söylemek güçtür. Bunun yerine, daha çok dinî, sembolik ve geleneksel değeri olan nesnelerin korunmasına yönelik bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Nitekim Fatih Sultan Mehmed döneminde Topkapı Sarayı'nın iç avlusunda bulunan Bizans dönemine ait bazı mimari parçaların ve lahitlerin özenle muhafaza edildiği bilinmektedir. Ayrıca savaş ganimetlerinin ve mühimmatın bir süre cephanelik olarak kullanılan Aya İrini'de saklanması da erken dönem koruma pratiklerine örnek teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra kutsal emanetler ile önceki padişahlara ait kişisel eşyaların 15. yüzyıldan itibaren Top-

kapı Sarayı'nda muhafaza edilmesi, bu geleneksel koruma anlayışının sürekliliğini göstermektedir (Cantürk, 2019, s. 13).

Resim 1: Aya İrini iç kısmı, ana salon Başbakanlık Osmanlı Arşivi Envanter No:87-02.

Resim 2: Osmanlı Dönemi ilk Envanter Kayıt örneklerinden biri. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Envanter No: HRT.2593.

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda müzecilik ve kültürel miras koruma anlayışının gelişimi ise 19. yüzyılda batı ile artan etkileşim sonucunda hız kazanmıştır. Bu dönemde Avrupa'ya eğitim amacıyla gönderilen sanatçılar ile İstanbul'a gelen yabancı araştırmacılar, sergileme ve koruma faaliyetlerinin gelişimine öncülük etmişlerdir. Ancak bu girişimler, kurumsal ve sistematik bir yapıya kavuşana kadar sınırlı kalmıştır. Nitekim müzecilik alanında asıl dönüşüm, Osman Hamdi Bey'in Müze-i Hümâyun

Müdürlüğü'ne getirilmesiyle gerçekleşmiş ve bu süreç, Osmanlı'da modern kültürel miras yönetiminin temellerinin atılmasını sağlamıştır.

Bu bağlamda Asarı Atika Nizamnamesinden günümüzde hala kullanılan Kültür Varlıklarını koruma kanununa kadar geçen sürede kronolojik bir tarihsellik araştırılacaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın kapsamı 19. yy'dan başlayarak, Cumhuriyetin kuruluşuna ve günümüze kadar geçen süreyi kapsamaktadır.

19.yy'da Değişim: Batılılaşma ve Kültürel Miras Bilincinin Doğuşu

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde siyasal, idari ve toplumsal alanlarda yaşanan köklü dönüşümlerin yanı sıra, kültürel mirasın algılanışı ve korunmasına yönelik anlayışın da yeniden şekillendiği bir döneme işaret etmektedir. Özellikle Tanzimat reformlarıyla ivme kazanan Batılılaşma süreci, yalnızca devlet yapısında değil, aynı zamanda tarih yazımı, sanat üretimi ve bilgi sistemlerinde de önemli değişimlere yol açmıştır. Bu bağlamda Avrupa'da gelişen arkeoloji bilimi, müzecilik pratikleri ve kültürel mirasın korunmasına yönelik hukuki düzenlemeler, Osmanlı entelektüel çevreleri ve bürokrasisi üzerinde belirleyici bir etki yaratmıştır (Shaw, 2003, s. 85; Çal, 1997, s. 112).

Bu dönemde Osmanlı coğrafyası, özellikle Avrupalı arkeologlar ve araştırmacılar için yoğun bir ilgi alanı hâline gelmiştir. Antik kentlerde gerçekleştirilen kazılar sonucunda elde edilen çok sayıda eserin çeşitli yollarla Avrupa'ya taşınması, Osmanlı Devleti açısından ciddi bir kültürel kayıp sorununu gündeme getirmiştir. Bu durum, devletin kültürel varlıklar üzerindeki denetimini artırma gerekliliğini ortaya koymuş ve koruma odaklı hukuki düzenlemelerin hazırlanmasına zemin hazırlamıştır (Özdoğan, 2011, s. 67).

19. yüzyılda batı ile kurulan yoğun etkileşim, yalnızca arkeolojik faaliyetlerle sınırlı kalmamış; aynı zamanda müzecilik alanında da önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Avrupa'ya eğitim amacıyla gönderilen sanatçılar ve aydınlar, burada edindikleri bilgi ve deneyimleri Osmanlı'ya taşımış; bunun yanı sıra İstanbul'a gelen yabancı uzmanlar da sergileme teknikleri, koleksiyon yönetimi ve koruma yöntemleri konusunda katkı sağlamışlardır. Ancak bu erken dönem girişimler, kurumsal bir yapıdan yoksun olmaları nedeniyle sınırlı bir etki alanına sa-

hip olmuştur (Shaw, 2003, s. 102).

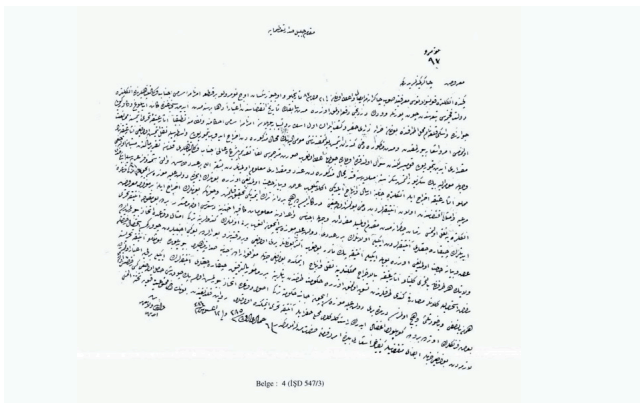
Osmanlı Devleti'nde modern anlamda müzeciliğin kurumsallaşması, Müze-i Hümayun'un geliştirilmesiyle mümkün olmuş ve bu süreç özellikle Osman Hamdi Bey'in müze müdürlüğüne atanmasıyla birlikte yeni bir ivme kazanmıştır. Osman Hamdi Bey'in öncülüğünde yürütülen çalışmalar, yalnızca eserlerin toplanması ve sergilenmesiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda kültürel varlıkların korunmasına yönelik bilinç ve duyarlılığın artmasına da katkı sağlamıştır. Bu gelişmeler, kültürel mirasın estetik değerinin ötesinde, tarihsel ve bilimsel bir kaynak olarak değerlendirilmesine yönelik modern bir yaklaşımın doğuşunu temsil etmektedir (Çal, 1997, s. 145).

Dolayısıyla 19. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde geleneksel koruma pratiklerinden modern ve kurumsal bir kültürel miras anlayışına geçişin yaşandığı kritik bir dönüm noktasıdır. Batılılaşma süreciyle şekillenen bu dönüşüm, ilerleyen yıllarda hazırlanacak olan Asâr-ı Atika Nizamnâmeleri için hem düşünsel hem de kurumsal altyapıyı oluşturmuştur.

1869 Tarihli Asâr-ı Atika Nizamnâmesi

Osmanlı Devleti'nde eski eserlerin korunmasına yönelik ilk kapsamlı hukuki düzenleme olan Asâr-ı Atika Nizamnâmesi, 13 Şubat 1869 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu nizamnâmenin ortaya çıkış süreci, 1868 yılında Aydın Vilayeti'ne (İzmir) vali olarak atanan İsmail Paşa'nın girişimleriyle başlamıştır. Göreve başlamasının ardından, İngiltere Konsolosluğu tarafından valiliğe gönderilen bir yazıda, bölgede kazı faaliyetleri yürüten bir İngiliz araştırmacının kazı izninin süresinin dolduğu ve faaliyetlerin durdurulması gerektiği bildirilmiştir. Bu yazı üzerine bölgede inceleme başlatan İsmail Paşa, yürütülen kazılar sonucunda elde edilen çok sayıda eserin usulsüz biçimde yurt dışına çıkarıldığını ve devlete bırakılması gereken payın da ihlal edildiğini tespit etmiştir (Çal, 1997, s. 118; Shaw, 2003, s. 92). Bu gelişmeler üzerine İsmail Paşa, durumu ayrıntılı bir raporla Sadaret makamına ileterek eski eser kaçakçılığının önlenmesine yönelik çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler arasında; kazı ruhsatı talep eden araştırmacılara devlet görevlisi refakatinin zorunlu kılınması, kazılardan elde edilen eserlerin belirli bir oranının devlet müzesine bırakılması ve ruhsatsız kazı faaliyetlerinin yasaklanması gibi hususlar yer almaktadır. Bu yaklaşım, Osmanlı

Devleti'nin kültürel varlıklar üzerindeki denetimini artırmaya yönelik ilk somut idari girişimlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Özdoğan, 2011, s. 70). Aydın Valisi İsmail Paşa'nın Sadaret'e sunduğu bu rapor, inceleme yapılmak üzere Şûrâ-yı Devlet'e havale edilmiştir. Burada yapılan değerlendirmeler sonucunda konu, Heyet-i Umumiye gündemine taşınmış ve eski eserlerin çıkarılması ve korunmasına ilişkin temel ilkeleri içeren bir dizi karar oluşturulmuştur. Buna göre, Osmanlı sınırları içerisinde eski eser araştırması yapmak isteyen yerli ve yabancı kişilerin önceden resmi izin almaları zorunlu kılınmış; izin verilen faaliyetler sonucunda elde edilen eserlerin yurt dışına çıkarılması yasaklanarak yalnızca ülke içinde tasarrufuna veya devlete satışına izin verilmiştir. Bununla birlikte, özel mülkiyet arazilerinde bulunan eserlerin mülkiyetinin arazi sahibine ait olduğu kabul edilmiş; eski sikkelerin yurt dışına çıkarılması ise belirli ölçüde istisna kapsamına alınmıştır. Ayrıca yer üstünde bulunan taşınmaz nitelikteki eserlerin sökülmesi ve tahrip edilmesi kesin olarak yasaklanmış ve bu yasağa aykırı davranışların cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır (Shaw, 2003, s. 95; Çal, 1997, s. 120). Şûrâ-yı Devlet ve Heyet-i Umumiye tarafından belirlenen bu esaslar, padişahın onayına sunulmuş ve uygun bulunarak yürürlüğe konulmuştur. Böylece Osmanlı Devleti'nde eski eserlerin korunmasına yönelik ilk kapsamlı hukuki çerçeve oluşturulmuştur. Söz konusu nizamnâme, 13 Şubat 1869 tarihinde Takvim-i Vekayi'de yayımlanarak ilan edilmiştir. 1869 tarihli Asâr-ı Atika Nizamnâmesi'nin ortaya çıkış süreci incelendiğinde, düzenlemenin büyük ölçüde pratik ihtiyaçlar ve sahada karşılaşılan sorunlar doğrultusunda şekillendiği görülmektedir.

Resim 3: Aydın Vilayeti (İzmir) Valisinin, eski eserlerin korunması amacıyla Sadarete yazdığı koruma önerileri, Belge Envanter No: İŞD 547/3.

Resim 4: Takvimi Vakayi Gazetesi 13.02.1869 tarihli gazetesini.

Özellikle yerel düzeyde tespit edilen eser kaçakçılığı sorununa karşı geliştirilen idari çözümlerin merkezî bürokrasi tarafından benimsenmesi, Osmanlı'da kültürel miras yönetiminin kurumsallaşma sürecine işaret etmektedir. Her ne kadar bu ilk nizamnâme, koruma anlayışı bakımından çeşitli eksiklikler barındırsa da sonraki düzenlemelere zemin hazırlaması bakımından kültürel miras hukukunun gelişiminde kurucu bir rol oynamıştır (Özdoğan, 2011, s. 73).

1874 Düzenlemesi: İlk Revizyon Süreci

Osmanlı Devleti'nde eski eserlerin korunmasına yönelik hukuki düzenlemeler, 1869 tarihli Asâr-ı Atika Nizamnâmesi öncesinde büyük ölçüde İslam hukukunun (fıkıh) genel ilkeleri ve ceza hukuku hükümleri çerçevesinde ele alınmaktaydı. Ancak bu düzenlemelerin kültürel mirasın korunması açısından yeterli olmadığı ve özellikle arkeolojik eserlerin korunmasına yönelik sistematik bir yaklaşım sunmadığı görülmektedir (Cezar, 1995, s. 45). Bu durum, 19. yüzyılda artan arkeolojik faaliyetler ve yabancı araştırmacıların Osmanlı topraklarında yürüttüğü kazılar sonucunda daha görünür hale gelmiştir. Bu bağlamda, İsmail Paşa'nın girişimleriyle başlatılan süreç sonucunda 1869 yılında ilk Asâr-ı Atika Nizamnâmesi yürürlüğe girmiştir. Söz konusu nizamnâme, dönemin Maarif Nezareti bünyesinde hazırlanmış ve eski eserlerin korunmasına yönelik ilk merkezi düzenleme olarak kabul edilmiştir. Ancak yedi maddeden oluşan bu ilk

metin, kapsam ve yaptırım gücü bakımından sınırlı kalmış; özellikle mülkiyet ve denetim konularında önemli eksiklikler barındırmıştır (Atagök, 1999, s. 62).

1869 tarihli nizamnâmede, kazı faaliyetlerinin izin sistemine bağlanması önemli bir adım olmakla birlikte, bulunan eserlerin mülkiyetinin kazıyı yapan kişi ile arazi sahibi arasında paylaşılmasına imkân tanınması, koruma anlayışının henüz gelişim aşamasında olduğunu göstermektedir. Ayrıca eski sikkelerin yurt dışına çıkarılmasına izin verilmesi ve padişahın özel izniyle eserlerin yabancı devletlere verilebilmesi gibi hükümler, kültürel mirasın korunması açısından ciddi zaafı doğurmuştur (Cezar, 1995, s. 52). Bu eksiklikler kısa sürede fark edilmiş ve 1869 Nizamnâmesi'nin yetersizliği nedeniyle 1874 yılında kapsamlı bir revizyon gerçekleştirilmiştir. 1874 tarihli Asâr-ı Atîka Nizamnâmesi, bir giriş, dört bölüm ve sonuç kısmı olmak üzere toplam otuz altı maddeden oluşmakta olup, önceki düzenlemeye kıyasla daha sistematik bir yapı ortaya koymaktadır.

1874 düzenlemesinin en dikkat çekici yönlerinden biri, "Asâr-ı Atîka" kavramının kapsamının genişletilmesi ve tanımlanmaya çalışılmasıdır. Bu çerçevede eski eserler ilk kez belirli kategoriler altında değerlendirilmiş ve hukuki bir çerçeveye oturtulmuştur. Bununla birlikte, söz konusu nizamnâmenin en tartışmalı yönlerinden biri, kazılar sonucunda elde edilen eserlerin üçlü paylaşım sistemine tabi tutulmasıdır. Buna göre, bulunan eserlerin üçte biri devlete, üçte biri kazıyı yapan kişiye ve üçte biri arazi sahibine ait kabul edilmiştir. Bu paylaşım sistemi, devletin kültürel varlıklar üzerindeki hak iddiasını güçlendirme yönünde bir adım olarak değerlendirilebilirse de uygulamada ciddi sorunlara yol açmıştır. Özellikle kazıyı gerçekleştiren kişiler ve arazi sahiplerinin kendi paylarına düşen eserleri yabancı koleksiyonerlere satabilmeleri, eserlerin yurt dışına çıkışını dolaylı biçimde sürdürmüştür. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin kültürel miras üzerindeki denetim mekanizmalarının henüz yeterince gelişmediğini göstermektedir (Atagök, 1999, s. 68). Nitekim bu eksikliklerin kısa sürede fark edilmesi üzerine 26 Kasım 1875 tarihinde yapılan değişikliklerle nizamnâmede önemli düzenlemelere gidilmiştir. Bu değişikliklerle birlikte, özellikle devlet arazilerinde bulunan eski eserlerin mülkiyeti doğrudan devlete bağlanmış ve araştırmacılara verilen

pay sınırlandırılmıştır. Ayrıca çıkarılan eserlerin belgelenmesine yönelik bazı teknik önlemler (örneğin kalıp alma ve kayıt altına alma) getirilmiştir. Bu düzenlemeler, Osmanlı Devleti'nin kültürel mirasın korunmasına yönelik daha bilinçli ve merkeziyetçi bir politika geliştirmeye başladığını göstermektedir (Cezar, 1995, s. 60). Bununla birlikte, 1874 Nizamnâmesi ve 1875 değişiklikleri, kültürel mirasın korunması konusunda tam anlamıyla yeterli bir sistem kuramamış; uygulamada karşılaşılan sorunlar ve devam eden eser kaçakçılığı, daha kapsamlı bir düzenleme ihtiyacını gündemde tutmuştur. Bu süreç, nihayetinde Osman Hamdi Bey'in öncülüğünde hazırlanan ve 1884 yılında yürürlüğe giren yeni Asâr-ı Atîka Nizamnâmesi'ne zemin hazırlamıştır.

1884 Asâr-ı Atîka Nizamnâmesi: Kurumsallaşma ve Güçlenme

Aydın Vilayeti Valisi İsmail Paşa'nın Sadaret makamına göndermiş olduğu rapor ile başlayan süreç, günümüzde yürürlükte bulunan kültürel miras mevzuatının tarihsel kökenini oluşturması bakımından büyük önem taşımaktadır. Yerel düzeyde ortaya çıkan bir sorunun, merkezi bürokrasi tarafından benimsenerek hukuki bir düzenlemeye dönüştürülmesi, Osmanlı Devleti'nde kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalığın kurumsallaşma sürecine girdiğini göstermektedir. Bu yönüyle söz konusu girişim, bireysel idari duyarlılığın kamusal bir politikaya dönüşmesinin erken bir örneği olarak değerlendirilebilir (Cantürk, 2019, s. 25).

Nitekim 1869 yılında yürürlüğe giren Asâr-ı Atîka Nizamnâmesi¹, Osmanlı Devleti'nde eski eserler-

1- 1869 yılında çıkartılan Asar-ı Atika Nizamnamesinin günümüz Türkçesi ile meali şu şekildedir;

1. Bundan böyle Osmanlı sınırlarında eski eser araştırması yapmak isteyenler, herşeyden evvel Maarif Nezareti'ne müracaat edip resmen izin almadıkça, hiçbir tarafta eski eser araştırması yapamayacaklardır.
2. Devletçe sakınca görülmeyip de kendilerine izin verilenler, araştıracakları ve çıkaracakları eserleri başka devletlere nakledemeyip, dahilde istediklerine talep olunur ise Hükümete satmağa izinli olacaklardır.
3. Bir adamın mülkü içinde çıkan eski eserler kendisinin malı olacaktır.
4. Her nevi eski sikkelerin yurtdışına gönderilmesi, konulacaktan yasaktan istisna tutulacaktır.
5. Eski eser çıkarılması için verilecek izin yalnız toprak altında bulunan eserlere ait olup, yüzeyde olan her türlü eski eserin ve onların müstemilat ve teferruatından

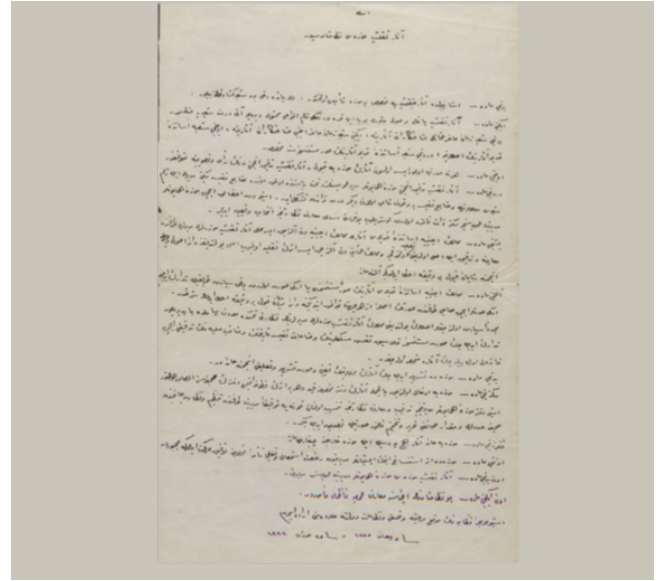
in korunmasına yönelik ilk müstakil hukuki metin olarak kabul edilmektedir. Ancak bu ilk düzenleme, içerdiği sınırlılıklar nedeniyle kısa süre içerisinde yetersiz kalmış ve 1874 yılında yeniden ele alınarak daha kapsamlı bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Bu revizyon süreci, Osmanlı Devleti'nin kültürel miras alanında giderek artan bir bilinç geliştirdiğini ve bu alanda daha sistematik bir yaklaşım benimsemeye başladığını göstermektedir (Atagök, 1999, s. 64).

Bu dönüşüm sürecinin en önemli aktörlerinden biri, Müze-i Hümayun Müdürlüğü görevine getirilen Osman Hamdi Bey olmuştur. Osman Hamdi Bey, göreve başlamasının ardından yalnızca müzecilik faaliyetlerini geliştirmekle kalmamış; aynı zamanda Osmanlı topraklarında bulunan arkeolojik ve kültürel varlıkların korunmasına yönelik kapsamlı bir mevzuat oluşturulması gerekliliğini de gündeme taşımıştır. Bu çerçevede, eski adıyla Asâr-ı Atıka Nizamnamesi (günümüz terminolojisiyle Eski Eserler Tüzüğü), hem kültürel varlıkların yurt dışına çıkarılmasını sınırlandırmayı hem de arkeolojik kazıların belirli kurallar çerçevesinde yürütülmesini sağlamayı amaçlayan bir düzenleme olarak öne çıkmıştır (Cezar, 1995, s. 62).

Söz konusu düzenlemeler yalnızca hukuki bir çerçeve oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde modern müzeciliğin kurumsallaşmasına da önemli katkılar sağlamıştır. Kazılar sonucunda elde edilen eserlerin kayıt altına alınması ve envanter sistemine dahil edilmesi, Osman Hamdi Bey'in sistematik bir müze yapısı kurma hedefinin temelini oluşturmuştur. Bu süreç, kültürel varlıkların yalnızca korunması gereken nesneler olarak değil, aynı zamanda bilimsel araştırma ve sergileme pratiklerinin merkezinde yer alan unsurlar olarak değerlendirilmesini mümkün kılmıştır (Atagök, 1999, s. 71).

olan şeylerin hiçbir zaman sökülmesine ve kırılmasına izin verilmeyecek, buna cesaret eden olur ise kanunen cezalandırılacaktır.

6. Bir devlet tarafından resmen eski eser talebi için vuku bulacak iltimasın kabul edilip yerine getirilmesi Padişah'ın özel iznine bağlı olacaktır.
7. Eski eser araştırması ve kazısından anlayan ve bilgisi olup da bunu adı geçen nezarete ispat edebilenlerin masraf ve ücretleri Hazine'den karşılanmak üzere kendilerine memuriyet ve resmi izin verileceğinden, bu kişiler adı geçen nezarete müracaat edeceklerdir.

Resim 5: Asar-ı Teftişîye Müzesi Nizamnamesi. Boğaziçi Arşiv Merkezi.
<https://digitalarchive.library.bogazici.edu.tr/server/api/core/bitstreams/fc37def0-0dea-441a-9e28-92c7173016d7/content>

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde şekillenmeye başlayan kültürel miras politikalarının yalnızca iç dinamiklerle değil, aynı zamanda uluslararası gelişmelerle de yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Avrupa'da müzeciliğin kurumsallaşması ve arkeolojinin bilimsel bir disiplin olarak gelişmesi, Osmanlı aydınları ve yöneticileri üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Bu etkileşim, kültürel varlıkların korunmasının yalnızca bir idari mesele değil, aynı zamanda uluslararası prestij ve temsil sorunu olarak da algılanmasına yol açmıştır. Nitekim bu dönemde oluşturulan hukuki düzenlemeler, Osmanlı Devleti'nin kendi kültürel mirası üzerindeki egemenlik hakkını tanımlama ve uluslararası alanda meşrulaştırma çabasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Erbay, 2011, s. 88).

Öte yandan, geliştirilen bu mevzuatın uygulamaya yansıması incelendiğinde, hukuki düzenlemeler ile pratikteki uygulamalar arasında belirli bir mesafenin bulunduğu da görülmektedir. Özellikle taşra bölgelerinde denetim mekanizmalarının yeterince etkin olmaması, eser kaçakçılığının tamamen önlenememesine neden olmuştur. Bununla birlikte, oluşturulan envanter sistemleri, kazı izin prosedürleri ve müze koleksiyonlarının düzenlenmesi gibi uygulamalar, Osmanlı Devleti'nde modern koruma anlayışının kurumsallaşma sürecine önemli katkılar sağlamıştır. Bu süreç, ilerleyen yıllarda daha kapsamlı düzenlemelerin hazırlanmasına

zemin hazırlarken, aynı zamanda kültürel mirasın korunmasının devlet politikası haline gelmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Erbay, 2011, s. 93).

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kültürel Miras Politikaları ve Asar-ı Atika Nizamnamesinin Değişimi
Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye'de siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda köklü bir yeniden yapılanma süreci başlamış; bu dönüşüm, kültürel mirasın algılanışı ve korunmasına yönelik politikaları da doğrudan etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nden devralınan kurumsal yapı ve hukuki miras, yeni kurulan ulus-devletin ideolojik ve kültürel hedefleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmiştir. Bu bağlamda, kültürel miras yalnızca korunması gereken tarihsel bir değer olarak değil, aynı zamanda ulusal kimliğin inşasında işlevsel bir araç olarak ele alınmaya başlanmıştır (Bozdoğan, 2001, s. 98). Osmanlı döneminde yürürlüğe giren Asâr-ı Atika Nizamnâmeleri, her ne kadar çeşitli eksiklikler barındırsa da Cumhuriyet dönemine önemli bir hukuki miras bırakmıştır. Bu nedenle erken Cumhuriyet yıllarında tamamen yeni bir sistem inşa edilmek yerine, mevcut mevzuatın belirli düzenlemelerle sürdürülmesi tercih edilmiştir. Bu durum, kültürel miras hukukunda süreklilik olgusunun önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte Cumhuriyet yönetimi, bu mirası olduğu gibi devralmak yerine, onu ulus-devlet ideolojisi çerçevesinde yeniden yorumlamış ve dönüştürmüştür (Mustafa Cezar, 1995, s. 74).

Erken Cumhuriyet döneminde kültürel miras politikalarının temel hedeflerinden biri, Anadolu'nun tarihsel birikimini bilimsel yöntemlerle ortaya koymak ve bu birikimi ulusal kimlik anlatısının bir parçası haline getirmek olmuştur. Bu doğrultuda arkeolojik kazılar teşvik edilmiş, müzecilik faaliyetleri yaygınlaştırılmış ve kültürel varlıkların kayıt altına alınmasına yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Bu süreçte müzeler, yalnızca eserlerin sergilendiği mekânlar olmanın ötesinde, yeni ulusun tarihsel sürekliliğini temsil eden ideolojik araçlar olarak işlev görmüştür (Shaw, 2003, s. 145). Ancak bu dönemde Asâr-ı Atika Nizamnâmesi'nin uygulanmasında bazı yapısal sorunların devam ettiği görülmektedir. Özellikle mülkiyet, denetim ve yaptırım mekanizmalarına ilişkin eksiklikler, kültürel mirasın korunması konusunda daha kapsamlı bir yasal düzenlemeye duyulan ihtiyacı

gündemde tutmuştur. Bu durum, ilerleyen yıllarda daha sistematik ve modern bir koruma anlayışının benimsenmesine zemin hazırlamıştır. Nitekim Cumhuriyet yönetimi, kültürel mirasın korunmasını yalnızca idari bir mesele olarak değil, aynı zamanda ulusal egemenlik ve kültürel bağımsızlık meselesi olarak değerlendirmiştir (Madran, 2004, s. 56). Bu bağlamda, erken Cumhuriyet döneminde izlenen politikalar, Osmanlı'dan devralınan hukuki çerçevenin hem devam ettirildiği hem de dönüştürüldüğü bir geçiş sürecine işaret etmektedir. Asâr-ı Atika Nizamnâmesi'nin bu süreçte geçerliliğini sürdürmesi, hukuki sürekliliğin bir göstergesi olmakla birlikte; bu nizamnâmenin içerik ve uygulama açısından giderek yetersiz hale gelmesi, yeni bir mevzuat ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu ihtiyaç, nihayetinde 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile karşılanmış ve Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına yönelik daha modern ve kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturulmuştur. Sonuç olarak, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kültürel miras politikaları, Osmanlı'dan devralınan miras ile ulus-devletin ideolojik hedefleri arasında şekillenen dinamik bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte Asâr-ı Atika Nizamnâmesi hem bir süreklilik unsuru hem de aşılması gereken bir hukuki çerçeve olarak işlev görmüş; böylece Türkiye'de modern kültürel miras mevzuatının oluşumunda önemli bir geçiş aşamasını temsil etmiştir.

1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu (1973)

Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına yönelik modern hukuki çerçevenin oluşumunda önemli bir dönüm noktası olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu², 1973 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ortaya çıkışı, Osmanlı Devleti'nden devralınan Asâr-ı Atika Nizamnamelerinin Cumhuriyet döneminde uzun süre yürürlükte kalmasına rağmen, zaman içerisinde değişen ihtiyaçlara cevap verememesiyle doğrudan ilişkilidir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren artan kentleşme, sanayileşme ve altyapı projeleri, kültürel varlıkların korunmasını daha karmaşık ve acil bir mesele haline getirmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında mevcut mevzuatın sürdürülmesi tercih edilmiş olsa da 1950'li yıllardan itibaren kültürel mirasın korunmasına yönelik daha kapsamlı ve çağdaş bir yasal düzenlemeye du-

2- https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601710.pdf

yulan ihtiyaç giderek artmıştır. Bu süreçte hem ulusal düzeyde yaşanan dönüşümler hem de uluslararası alanda kültürel mirasın korunmasına ilişkin gelişmeler etkili olmuştur. Özellikle UNESCO gibi uluslararası kuruluşların öncülüğünde geliştirilen koruma anlayışı, kültürel mirasın yalnızca ulusal değil, evrensel bir değer olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Madran, 2004, s. 78). 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun hazırlanmasında etkili olan bir diğer unsur ise, mevcut koruma sisteminin kurumsal açıdan yetersiz kalmasıdır. Asâr-ı Atîka Nizamnâmeleri, her ne kadar önemli bir başlangıç noktası oluşturmuş olsa da modern anlamda bir koruma sistemi için gerekli olan planlama, denetim ve yaptırım mekanizmalarını yeterince içermemekteydi. Bu nedenle yeni kanun, yalnızca eski eserlerin tanımını yapmakla kalmamış, aynı zamanda bu eserlerin korunmasına yönelik idari ve kurumsal yapıyı da yeniden düzenlemiştir.

1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun, önceki düzenlemelere kıyasla önemli ve kapsamlı değişiklikler getirdiği söylenebilir. Öncelikle “eski eser” kavramı daha geniş ve sistematik bir çerçevede ele alınmış; taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları arasındaki ayrım açık biçimde netleştirilmiştir. Bu doğrultuda, daha önce ağırlıklı olarak arkeolojik buluntularla sınırlı olan koruma anlayışı genişletilerek, tarihî, sanatsal ve kültürel değere sahip farklı türde varlıklar da koruma kapsamına dahil edilmiştir. Yapılan bu yeni kanunla, eski eserlerin mülkiyetine ilişkin önceki dönemde görülen “bulan- arazi sahibi- devlet” arasındaki paylaşım sistemi terk edilmiş; bunun yerine devletin denetim ve kontrolünü esas alan yeni bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu değişim, kültürel mirasın özel mülkiyet konusu olmaktan çıkarılarak kamusal bir değer olarak kabul edilmesi açısından önemli bir kırılma noktasıdır. Ayrıca yeni düzenleme ile kültür varlıklarının tescil edilmesi zorunlu hale getirilmiş ve bu sayede sürekli işleyen bir denetim ve kayıt sistemi oluşturulmuştur. Öte yandan, arkeolojik kazılar belirli kurallar çerçevesine bağlanarak sistematik bir yapıya kavuşturulmuş; kazıların devlet izniyle ve uzman arkeologların denetiminde gerçekleştirilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Bu düzenleme, özellikle yabancı araştırmacıların kontrolsüz kazı faaliyetlerini sınırlandıran önemli bir gelişme olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, kültür varlıklarının yurt dışına çıkarılmasına ciddi

kısıtlamalar getirilmiş ve eser kaçakçılığına karşı daha güçlü cezai yaptırımlar öngörülmüştür. Bu yönleriyle 1710 sayılı Kanun, Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına yönelik modern, denetimli ve kurumsal bir yapının temelini atan önemli bir düzenleme niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına yönelik modern ve sistematik bir yaklaşımın ilk kapsamlı örneğini temsil etmektedir. Bu kanun ile kültürel mirasın korunması bireysel bir faaliyet olmaktan çıkıp bilimsel, hukuki ve kurumsal bir devlet politikası haline almıştır. Osmanlı döneminden miras kalan Asâr-ı Atîka Nizamnâmeleri’nin yerini alan bu düzenleme hem kavramsal hem de kurumsal açıdan önemli yenilikler getirmiş ve günümüzde yürürlükte olan daha gelişmiş koruma mevzuatlarının özellikle 1983 tarihli 2863 sayılı Kanun’un temelini oluşturmuştur.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983)

Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına yönelik hukuki çerçevenin en kapsamlı ve güncel düzenlemelerinden biri olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu³, 1983 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, 1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nun uygulamada karşılaşılan yetersizliklerini gidermek ve koruma anlayışını daha çağdaş bir düzeye taşımak amacıyla hazırlanmıştır. Özellikle hızlı kentleşme, sanayileşme ve turizm faaliyetlerinin artması, kültürel ve doğal varlıkların daha etkin korunmasını zorunlu hale getirmiştir. 2863 sayılı Kanun’un en önemli yeniliklerinden biri, kültürel miras kavramını yalnızca “eski eser” anlayışıyla sınırlamayıp, “kültür varlıkları” ve “tabiat varlıkları” şeklinde iki ana kategori altında ele almasıdır. Bu yaklaşım, koruma kapsamını genişleterek yalnızca arkeolojik ve sanatsal eserleri değil, aynı zamanda doğal oluşumları ve çevresel değerleri de kapsayan bütüncül bir koruma anlayışını ortaya koymuştur. Böylece koruma politikaları, nesne odaklı bir yaklaşımdan alan ve çevre odaklı bir yaklaşıma evrilmiştir. Kanun ile getirilen bir diğer önemli yenilik, “sit alanı” kavramının açık ve sistematik bir biçimde tanımlanmasıdır. Buna göre arkeolojik, kentsel, tarihî ve doğal sit alanları belirlenmiş ve bu alanların korun-

3- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

masına yönelik özel hükümler geliştirilmiştir. Bu düzenleme, kültürel mirasın yalnızca tekil yapılar ya da nesneler üzerinden değil, içinde bulunduğu çevreyle birlikte değerlendirilmesini sağlamış ve koruma anlayışında önemli bir paradigma değişimi yaratmıştır. 2863 sayılı Kanun, aynı zamanda koruma sürecinin kurumsal yapısını da güçlendirmiştir. Bu kapsamda Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları oluşturulmuş ve bu kurullara tescil, koruma, restorasyon ve kullanım süreçlerine ilişkin önemli yetkiler verilmiştir. Böylece koruma kararlarının bilimsel ve uzmanlık temelli bir yapı içerisinde alınması hedeflenmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin ve ilgili kurumların koruma süreçlerine dahil edilmesiyle çok aktörlü bir yönetim modeli benimsenmiştir. Kanunun dikkat çeken bir diğer yönü ise, kültürel varlıkların korunmasına yönelik mali ve idari destek mekanizmalarının geliştirilmiş olmasıdır. Bu çerçevede, taşınmaz kültür varlıklarının korunması için teşvikler sağlanmış, restorasyon-konservasyon süreçleri belirli kurallara bağlanmış ve mülk sahiplerine çeşitli sorumluluklar yüklenmiştir. Bunun yanı sıra, izinsiz müdahaleler, kaçak kazılar ve eser kaçakçılığı gibi faaliyetlere karşı daha ağır cezai yaptırımlar getirilerek koruma mekanizmasının etkinliği artırılmıştır.

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun ardından yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, kültürel mirasın korunması açısından önemli ve yapısal farklılıklar içermektedir. Öncelikle, “eski eser” kavramı yerine “kültür varlıkları” ve “tabiat varlıkları” terimlerinin kullanılmaya başlanması, koruma anlayışının kapsamının genişlediğinin en açık göstergesidir. Bu değişimle birlikte, 1710 sayılı Kanun'da ağırlıklı olarak nesne odaklı olan yaklaşım, 2863 sayılı Kanun ile alan ve çevre boyutlarını da kapsayan bütüncül bir yapıya dönüşmüştür. Önceki düzenlemede daha çok arkeolojik ve tarihî eserlerle sınırlı kalan koruma anlayışı, yeni kanunla kültürel ve doğal varlıkları da içerecek şekilde genişletilmiştir. Bu kapsam, arkeolojik, kentsel, tarihî ve doğal sit alanlarının tanımlanması ve koruma altına alınmasıyla daha da gelişmiş; böylece kültürel miras, yalnızca tekil nesneler üzerinden değil, içinde bulunduğu çevreyle birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, koruma anlayışının daha sistematik, planlı ve yaygın bir perspektife kavuşmasını sağlamıştır. Kurumsal yapı açısından da önemli bir dönüşüm söz konusudur. Merkezi idareye dayalı yapı yerine Ko-

ruma Kurulları oluşturularak karar alma süreçleri uzmanlık temelli bir yapıya kavuşturulmuş; denetim mekanizması çok katmanlı ve kurumsallaşmış bir nitelik kazanmıştır. Bu doğrultuda devletin koruma üzerindeki rolü daha bilimsel, planlı ve etkin bir hale gelmiştir. Ayrıca bu kanun ile ilk kez alan yönetimi yaklaşımı ve sürdürülebilir kültürel miras anlayışı belirginleşmiş; koruma faaliyetleri uzun vadeli ve bütüncül bir perspektif çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır.

Bu bağlamda, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına yönelik yaklaşımın en olgun ve kapsamlı aşamasını temsil etmektedir. Bu kanun ile koruma anlayışı; nesne odaklı yaklaşımdan alan odaklı yaklaşıma, merkezîyetçi yapıdan çok aktörlü yönetime ve sınırlı denetimden kapsamlı bir hukuki ve kurumsal sisteme doğru evrilmiştir. Bu yönüyle 2863 sayılı Kanun hem önceki mevzuatın eksikliklerini gidermiş hem de günümüz koruma politikalarının temelini oluşturan çağdaş bir çerçeve sunmuştur.

Günümüzde Türkiye’de Kültürel Miras Mevzuatı Üzerine Değerlendirme

Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına ilişkin güncel mevzuatın temelini 1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu oluşturmaktadır. Ancak bu kanun, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren çok sayıda değişikliğe uğramış; özellikle 2000’li yıllardan sonra yapılan yasal düzenlemelerle birlikte hem kapsamı genişlemiş hem de uygulama biçimi önemli ölçüde dönüşmüştür. Bu dönüşüm, yalnızca koruma anlayışındaki teorik değişimlerle değil, aynı zamanda Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik koşullarla da doğrudan ilişkilidir.

1983 sonrası dönemde yapılan değişiklikler incelendiğinde, özellikle 2004 yılında gerçekleştirilen kapsamlı düzenlemelerin bir dönüm noktası olduğu görülmektedir. Bu değişikliklerle birlikte koruma kurullarının yapısı yeniden düzenlenmiş, yerel yönetimlerin koruma süreçlerindeki rolü artırılmış ve koruma amaçlı imar planları daha belirleyici hale getirilmiştir. Ayrıca “yenileme alanı”, “kentsel dönüşüm” ve “koruma-kullanma dengesi” gibi kavramlar mevzuata daha görünür biçimde dahil edilmiştir. Bu durum, kültürel mirasın korunmasının artık yalnızca statik bir muhafaza süreci olarak değil, aynı zamanda kentleşme ve ekonomik

gelişme politikalarıyla birlikte ele alındığını göstermektedir.

Günümüzde kültürel miras mevzuatının en dikkat çekici yönlerinden biri, koruma ile ekonomik kalkınma arasındaki gerilimli ilişkidir. Özellikle büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri, turizm yatırımları ve altyapı çalışmaları, birçok durumda kültürel miras alanları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, mevzuat her ne kadar koruma ilkelerini güçlü biçimde tanımlasa da uygulamada ekonomik önceliklerin belirleyici olduğu görülmektedir. Kültürel mirasın turizm potansiyeli üzerinden ekonomik bir değer olarak değerlendirilmesi, bir yandan koruma faaliyetlerine kaynak yaratırken diğer yandan mirasın ticarileşmesi riskini de beraberinde getirmektedir.

Bununla birlikte, uluslararası sözleşmeler ve normlar da Türkiye'deki kültürel miras mevzuatını önemli ölçüde etkilemiştir. UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi başta olmak üzere çeşitli uluslararası belgeler, koruma anlayışının daha bütüncül, katılımcı ve sürdürülebilir bir çerçevede ele alınmasını teşvik etmiştir. Ancak bu uluslararası normların ulusal mevzuata tam anlamıyla yansıdığı ve uygulamada etkin biçimde hayata geçirildiği konusunda tartışmalar devam etmektedir.

Ekonomik açıdan bakıldığında, kültürel mirasın korunması giderek daha fazla "yatırım", "turizm" ve "markalaşma" kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. Özellikle tarihi kent merkezleri ve sit alanları, turizm gelirleri açısından stratejik alanlar haline gelmiş; bu durum koruma politikalarının ekonomik beklentiler doğrultusunda şekillenmesine neden olmuştur. Ancak bu süreçte özgünlük, bütünlük ve yerel kimlik gibi temel koruma ilkelerinin zaman zaman göz ardı edildiği eleştirileri yapılmaktadır. Dolayısıyla gelecekte daha sürdürülebilir, katılımcı ve bilimsel temellere dayanan bir koruma anlayışının geliştirilmesi, Türkiye'de kültürel mirasın korunması açısından kritik bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına yönelik mevzuat, tarihsel süreç içerisinde önemli bir gelişim göstermiş ve özellikle 1983 sonrası dönemde çok boyutlu bir yapıya evrilmiştir. Ancak günümüzde gelinen noktada, koruma politikalarının yalnızca hukuki düzenlemelerle değil, aynı zamanda siyasi karar alma süreçleri ve ekonomik önceliklerle

de şekillendiği görülmektedir. Bu durum, kültürel mirasın korunması ile ekonomik kalkınma hedefleri arasında hassas bir denge kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Özellikle kentsel dönüşüm projeleri, turizm yatırımları ve büyük ölçekli altyapı çalışmaları, kültürel miras alanları üzerinde hem fırsatlar hem de riskler yaratmaktadır. Bu bağlamda, kültürel mirasın ekonomik bir kaynak olarak değerlendirilmesi, koruma faaliyetlerine finansal destek sağlama potansiyeli taşıırken; aynı zamanda mirasın ticarileşmesi, özgünlüğünü yitirmesi ve yerel kimliğin zayıflaması gibi sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle, günümüz Türkiye'sinde kültürel mirasın korunmasına yönelik politikaların, yalnızca ekonomik fayda odaklı değil; aynı zamanda bilimsel, etik ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Katılımcı yönetim modellerinin güçlendirilmesi, yerel toplulukların sürece aktif olarak dahil edilmesi ve uluslararası koruma standartlarının etkin biçimde uygulanması, bu alandaki en önemli gereklilikler arasında yer almaktadır. Sonuç olarak, gelecekte daha dengeli, bütüncül ve sürdürülebilir bir kültürel miras yönetim modelinin geliştirilmesi, Türkiye'nin zengin tarihsel ve kültürel birikiminin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması açısından kritik bir öneme sahiptir.

Kaynaklar

- Atagök, T. (1999). *Çağdaş Müzeciliğin Türkiye'deki Gelişimi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Bozdoğan, S. (2001). *Modernism and Nation Building: Turkish Architectural Culture in the Early Republic*. Seattle: University of Washington Press.
- Cantürk, A. (2019). *Üniversite Müzelerinde Koleksiyon Yönetim Politikaları ve Kocaeli Üniversitesi Prof. Dr. Baki Komusuoğlu Müzesi'ne Bir Koleksiyon Yönetim Politikası Önerisi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Cezar, M. (1995). *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*. İstanbul: Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları.
- Çal, H. (1997). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Müzecilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çal, H. (1997). Osmanlı Devleti'nde Asar-ı Atika Nizamnameleri. *Vakıflar Dergisi*, (26), 391-400
- Erbay, M. (2011). *Müzelerde Sergileme ve Sunum Teknikleri*. İstanbul Beta Yayıncılık.
- Madran, E. (2004). *Cumhuriyet Döneminde Kültürel Varlıkların Korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Özdoğan, M. (2011). *Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Shaw, W. M. K. (2003). *Possessors and Possessed: Museums, Archaeology, and the Visualization of History in the Late Ottoman Empire*. Berkeley: University of California Press.